

**Nemzetközi
Kapcsolatok és
Politikatudományi
Doktori Iskola**

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Ujlaki Anna

**The Political Theory of Migration
*A Critical Cosmopolitan Care Approach***

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Habil. Szűcs Zoltán Gábor Szűcs
habilitált egyetemi docens

Budapest, 2023

Társadalom- és Politikatudományi intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Ujlaki Anna

The Political Theory of Migration

A Critical Cosmopolitan Care Approach

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Habil. Zoltán Gábor Szűcs

Habil. Associate Professor

© Anna Ujlaki

Tartalomjegyzék

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása.....	4
1.1. Milyen értelemben téma a migráció?	4
1.2. Migráció a főáramú politikaelméletben.....	5
1.3. A migráció a nem főáramú szakirodalomban.....	7
2. Felhasznált módszerek	9
2.1. Analitikus megközelítés: két szint.....	9
2.2. Tisztán normatív elmélet és empirikusan megalapozott normatív elmélet	10
2.3. Interdiszciplináris érzékenység.....	10
2.4. Újszerű megközelítés.....	11
3. Az értekezés eredményei	11
3.1. A szakirodalom átfogó áttekintése	11
3.2. A migráció politikaelméletének <i>kettős elfogultsága</i>	12
3.3. A <i>Critical Cosmopolitan Care</i> (CCC) megközelítés.....	13
3.4. A CCC megközelítés implikációi	14
4. Főbb hivatkozások	18
5. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk	22

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása

1.1. Milyen értelemben téma a migráció?

A 2015-ös menekültválság óta egyre nyilvánvalóbb tény, hogy az emberek migrációjának rendkívül komoly okai és következményei lehetnek mind azoknak az államoknak az oldalán, amelyek a migrációval kapcsolatos gyakorlati kihívásokkal szembesülnek, mind maguknak a migránsoknak és menekülteknek az életében. Sőt, a migrációnak gyakran életbevágó hatása lehet az egyének életére vagy azért, mert migrálnak vagy éppen azért, mert például nem tudnak migrálni. Ugyanakkor a menekültválság egy sokkal alapvetőbb dologra is felhívta a 21. század emberének a figyelmét. Arra, hogy a migráció kiküszöbölhetetlen eleme, ha úgy tetszik, természetes velejárója az emberi életnek. A valóságban az emberek mindig is mozogtak, gyakran óriási távot is megtettek a legkülönbözőbb okoknál fogva. Igen csekély az esélye, hogy a jövőben ez másképp lesz.

Mindemellett, a migrációra az elmúlt években felfigyelő közbeszéd meglepő módon kéz a kézben a társadalomtudományokkal, azon belül is a politikaelmélettel inkább *problémaként* szokás tekinteni. Természetesen a jelenséghez valóban számtalan társadalmi, politikai, gazdasági és környezeti kihívás társul, amelyek egyaránt felmerülhetnek az emberek mozgásának okait, magát a migrációs folyamatot, annak eredményét és a későbbi hatásait tekintve. Ebből azonban nem következik, hogy a jelenség kiküszöbölhető volna az emberiség életéből vagy hogy egyáltalán érdemes lenne kikszűbülni.

A migráció politikaelméletének szakirodalma rendszerint a migráns emberek szenvedéséről vagy haláláról szóló történetek segítségével vezeti fel a téma indoklását. A történetek szereplőinek a sorsáról mindannyian értesülhetünk, időnként a nevük is bejárja világsajtót, máskor csak megrendítő fotók maradnak utánuk.

Ez a disszertáció legalább annyira szól ezekről az emberekről, amennyire azokról, akik *névtelenek* maradnak. Névtelenség alatt két dologra gondolok, egyrészt azokra a menekültekre, menedékkérőkre, hontalanokra, bevándorlókra, állampolgársággal nem rendelkező lakosokra, etnikai kisebbségekre, akik kollektív tapasztalata mind ott van azok mögött az elhíresült történetek mögött, amelyek a közbeszédben figyelmet kapnak. Másrészt arra a migránsra gondolok névtelenként, akivé bármelyikünk válhat. Mindannyiunkkal megtörténhet, hogy szándékosan, részben szándékosan vagy mások kényszere révén migránssá válunk, és akár a hazánk egy területéről egy másikra vagy egy teljesen idegen országba kell vándorolnunk. A mozgásunk rövid vagy hosszú ideig is eltarthat, és az is megeshet, hogy újra és újra migránssá

válunk. Ennek a fajta mozgásnak az a sajátossága, hogy alapvetően meghatározza a jövőnket, a lehetőségeinket, és hatással van a legalapvetőbb szükségleteinkre, a biztonságos és tisztességes élethez szükséges javakra és körülményekre. A migráció bizonyos értelemben mindannyiunkat érint, mindig fennáll annak a lehetősége, hogy migránssá váljunk, még akkor is, ha mi magunk egyazon településen, egyazon házban éljük le egész életünket.

A disszertáció a társadalmi-politikai élet e sajátosságáról szól. Nem csupán egy *empatikus* vagy *szolidarisztikus* kísérletnek tekinthető, amely felhívja a figyelmet a migrációban rejlő sajátos kihívásokra, veszélyekre és szenvedésre, hanem lényeges *normatív válaszokkal* tűzdelt *rendszerezett elemzés* azzal kapcsolatban, hogy mi is valójában a migráció, milyen szerepet tölt be az emberi életben, valamint a társadalmak és politikai közösségek működésében.

1.2. Migráció a főáramú politikaelméletben

A *migráció* fogalma eredetileg a latin *migrare* szóból ered, amely alapvetően „egy helyről egy másikra történő mozgást” jelentett, később elsődleges jelentése „a lakóhely megváltoztatása, áthelyezés vagy átszállítás egy másik helyre, különösképpen nagy távolságra” lett (*saját fordítás*).¹ Ebben a tág értelemben véve a migráció története egyidős az emberi léttel. Meglepő módon a migrációnak ez a tágabb értelmezése kevésbé jelenik meg a politikaelméletben.

Bár a migrációról való politikai gondolkodás gyökerei az ókori és a modern politikai filozófiában is fellelhetők, a migráció etikája és politikaelmélete rendkívül fiatal, csupán az 1980-as évek végén jelent meg önálló kutatási területként. A téma kutatásában még mindig számtalan lehetőség áll rendelkezésre, ami annak köszönhető, hogy a főáramú liberális politikaelmélet elsősorban a *bevándorlók bebocsátására és inklúziójára* összpontosít. A bebocsátás kapcsán a szakirodalom legfőképpen a zárt *kontra* nyílt határok vitájában merül ki, és az elsődleges kérdése az, hogy joga van-e az államnak korlátozni a területére történő bevándorlást. Az inklúzió kapcsán pedig az az elsődleges kérdés, hogy milyen státuszt kell az államnak az állampolgársággal nem rendelkező embereknek adnia és milyen kihívásokkal jár ezeknek az embereknek a befogadása.

A bevándorlás *konvencionális megközelítésében* (a fogalmat a nyíltabb határok híres képviselője, Joseph Carens alkalmazta elméleti ellenfeleire) az államnak diszkrecionális joga van a bevándorlás korlátozására. Ez egyben azt is jelenti, hogy e szerint a nézet szerint a mozgás

¹ <https://www.etymonline.com/word/migration>. Utoljára megtekintve: 04 December 2022.

szabadsága nem lehet abszolút jog (Miller 2005; Wellman 2008). Erre a konklúziókra persze számos eltérő módon jutnak a zárt határok elméletei, köztük vannak olyan magyarázatok is, amelyek a közbeszédben is gyakran megjelenő véleményekre – akár félelmekre – rezonálnak, és léteznek egészen más irányú megközelítések is. A szakirodalom egy nagy része pedig, ha nem is közvetlenül arról szól, hogy milyen alapon igazolhatók a nyílt(abb) határok, a zárt határokra vonatkozó érvek tarthatatlansága mellett foglal állást.

- (1) A *tagok számára* alapo­zó érv az állam hatékonysága alapján igazolja a kizárást (e.g., Miller 2005; 2016a; Rawls 2000).
- (2) A *területi joghatóságra* alapo­zó érv szintén az állam hatékonysága mentén érvel a kizárás mellett (Blake 2013).
- (3) Az *önrendelkezés* elvét alkalmazó érv az állam szabad társuláshoz való jogát hívja segítségül, hogy rámutasson, ez a jog a tagsággal nem rendelkezők bebocsátásának szabadságát is magában rejti (Wellman 2016, uó. Wellman – Cole 2011).
- (4) A *kultúrára* alapo­zó érv azzal indokolja a kizárás jogát, hogy a tömeges migráció alapvetően változtathatja meg a fogadó állam kultúráját (e.g., Miller 2016a; 2016b; Kymlicka 2003; Rawls 2000, Walzer 1983; sőt, még a nyílt határok mellett érvelő Carens [1992] is jó indoknak fogadja el ezt az érvet a kizárás mellett; cf. Oberman 2016; Scheffler 2007).
- (5) A *nemzetiségre* hivatkozó érv (cf. Kukathas 2014) szorosan kapcsolódik a kultúrára alapo­zó gondolatmenethez. Itt azonban elsősorban arról van szó, hogy a tagok kötelezettségei az állam felé elsősorban a többi tag felé irányulnak. Ebben a megközelítésben a társadalom kultúrájában, különböző értékeiben végbemenő alapvető változás (Buchanan 1995), valamint a tagok közötti *szolidaritás* és a *méltányosság* széttöredezése (Miller 1995) a bevándorlás állandó és komoly veszélyei.
- (6) Az *elosztási igazságosságra* alapo­zó érv a mélyülő egyenlőtlenségek elkerülésében látja a kizárás igazolását (e.g., Isbister 2000; cf. Oberman 2016).
- (7) A *tulajdonjogokra* alapo­zó érv a köztulajdonlás révén igyekszik a kizárás mellett állást foglalni (Pevnick 2011).
- (8) A többtől kissé eltérő megközelítés Abizadeh (2008) érve, amit *demokratikus igazolás* érvnek nevezhetnénk. Abizadeh az alapvetően

egalitárius liberális megközelítések helyett arra mutat rá, hogy demokráciaelméleti szempontból is érdemes a kizárás igazolhatóságával foglalkozni, mivel a határellenőrzések *valamennyi* kívülállóra kényszerítő hatással vannak.

A nyílt határok mellett szóló érvek legalább olyan népszerűek, mint a konvencionális nézet érvei, elég, ha csak arra gondolunk, hogy a vitát Carens korai tanulmánya indította el, amely azzal a rendkívül erős állítással kezdődik, hogy „a határokat örök őrzik, az öröknek pedig fegyvereik vannak” (Carens 1987, p. 271, *saját fordítás*). A *bevándorláshoz való jog* mellett három stratégia létezik (ezeket Miller 2016b kategorizálta):

- (1) a *közvetlen stratégia* (ha alapvető emberi szükségletnek ismerjük el),
- (2) az *instrumentális stratégia* (ha nélkülözhetetlen egy már elismert alapvető emberi jog megvalósulásához), valamint
- (3) a *logikai (cantilever) stratégia* (ha a bevándorláshoz való jog és más elismert jogok között logikai kapcsolat áll fenn).

A nyílt határok melletti, Carens által megfogalmazott legismertebb álláspont a logikai stratégiát alkalmazza. Carens megközelítésében az államon belüli mozgásszabadság elve (amelyet egyébként az EJENY 13. cikke is kinyilvánít) és a nemzetközi mozgás szabadsága között logikai kapcsolat áll fenn, irracionális volna, ha az előbbit igen, de az utóbbit nem ismernénk el alapvető jogként, mivel „valamennyi indok, ami miatt valaki egy államon belül mozogni kíván, szintén indok lehet arra, hogy államok között mozogjon” (Carens 2013, p. 239; *saját fordítás*). Ugyanakkor Carens azt is elismeri, hogy a nyílt határok világa megvalósíthatósági kihívások miatt jelenleg csak egy távoli ideál, ezért maga is kísérletet tesz arra, hogy részben inkább a konvencionális nézet keretein belül adjon választ a bevándorlás kérdéseire. A disszertáció emiatt arra mutat rá, hogy valójában a zárt *kontra* nyílt határok vitájának mindkét oldala egészen hasonló kérdésekre összpontosít egy egészen hasonló nézőpontból.

1.3. A migráció a nem főáramú szakirodalomban

A disszertáció az újabb, a főáramú diszkusszióval szemben kritikusabb szakirodalom széles köréhez nyúl, hogy megalkossa a migráció normatív politikaelméletének egy alternatív megközelítését. Ebben részben a kortárs *republikánus* politikaelmélethez nyúl és annak a határellenőrzés *domináns* jellegét bemutató érveit hasznosítja (e.g., Benton 2014, Bohman 2012, Honohan 2014, Hoye 2021, Laborde 2010, Sager 2017). Emellett érinti a *deportáció*,

elzárás és *dehumanizáció* kevésbé taglalt problémáit (Bosniak 2010, Silverman 2016), valamint reflektál az „illegális” migráció fogalmát kritizáló érvekre (Benhabib 2004, Mendoza 2016), és az *embercsempészet* kérdését is érinti (Ottonelli – Torresi 2016).

A szorosan a migrációhoz kapcsolódó jellegzetesen *feminista* szakirodalom viszonylag újnak számít, ezek egy része a migráció „feminizációjáról” (Castles – Miller 1993, Passerini et al. 2007, Nawyn 2010), a *családok* migrációjáról (Yong 2016, Thorne et al. 2003), illetve egyre gyakrabban a migráció *gondoskodási etikai* nézőpontból való megközelítéséről szól (Datta et al. 2010; Hamington 2017; Raghuram 2016; Robinson 1999; Williams 2011). A határellenőzés gyakorlataiban rejlő *szexizmus* és *rasszizmus* kevéssé tárgyalt témája is nemrégiben jelent meg a szakirodalomban (Fine 2016; Mendoza 2016), és meglepő módon szintén kevesebb szó esik az *időszakos* és *idénymigrációról* (Bauböck 2011; Carens 2008), illetve a *transznacionális állampolgárságról* (Bauböck 2006). Néhány kísérlet pedig az emigráció és az „agyelszívás” (*brain drain*) témáit igyekszik beemelni a bevándorlás felülreprezentált témája mellé (Blake – Brock 2014, Stiliz 2016; Sager 2016a).

Mindebből a következő probléma rajzolódik ki. A főáramú szakirodalom sajátosan leegyszerűsíti az *állam* és a *nemzet* fogalmát (a két fogalom közötti kapcsolatot gyakran nem is taglalja), sajátosan *állandónak* tekinti az állam határait (mintha a bevándorlás korlátozása kizárólag a fizikai értelemben vett határon, a határátlépés pillanatában történne), valamint túlnyomórészt a bevándorlókat fogadó állam nézőpontjából tekint a migrációra. Ezek közvetlen kritikájára is találunk példát a politikaelméletben, Benhabib (2004) például a liberális demokráciák önrendelkezés elve és az emberi jogok nyelvezete felé történő „kettős elköteleződésében” látja a főáramú irodalom sajátos szűklátókörűségének okát, Shachar (2020; 2022) pedig a *mozgó határ* (*shifting border*) és a *zárt állampolgárság* (*gated citizenship*) fogalma segítségével mutat rá, milyen mechanizmusok segítségével korlátozzák a migrációt rendkívül szelektív módon az államok. Sager (2018) a „migráns szempontjának” tekintetbevételét szorgalmazza a főáramú elméletek egyoldalú, az állam perspektívájában egybeeső nézőpontjának kiegyenlítésére. Nail (2015) pedig a „migráns figurája” fogalmával mutat rá, hogy történetileg a migráció mindig is összefonódott a *kizárás* (*exclusion*) és a *kiűzés* (*expulsion*) fogalmaival. Sager és Nail megközelítése egyaránt arra mutat rá, hogy a migráció alapvető eleme az emberi létnek.

2. Felhasznált módszerek

2.1. Analitikus megközelítés: két szint

A disszertáció célja kétrétű. Egyrésztől kritikai szemmel elemzi a migráció diszkussziójának pillanatnyi állását, amellyel szemben egy *kétélű kritikát* fogalmaz meg, analitikusan elkülönítve egymástól az érvelés két szintjét. Az *ismeretelméleti szinten* a migráció legismertebb szakirodalmának a *módszertani nacionalizmus* iránti elfogultságára mutat rá, amely révén ezek az elméletek a mozdulatlanságot részesítik előnyben a mobilitás, mozgás és változás kárára. A *normatív szinten* a kritika a főáramú szakirodalom a *fogadó nézőpontnak* (*host standpoint*) nevezett egyoldalúságára mutat rá, amely megmutatkozik mind a *jóindulatú felsőbbrendűség tézisében* (*benevolent superiority thesis*), mind az *vészmadár-forgatókönyv* (*alarmist agenda*) nyelvezetében. A dolgozat emellett foglal állást, hogy a migrációról szóló normatív diszkusszió jelentős része azonosul a fogadó- vagy célállamok perspektívájával, ami miatt a migráció számos lényegi eleméről megfeledkezik.

A disszertáció másik célja, hogy egy ezeket a hiányosságokat kiküszöbölő alternatív megközelítést fogalmazzon meg, reflektálva az érvelés két elkülönített szintjére. Ez a megközelítés az ismeretelméleti szint módszertani nacionalizmusát a társadalomtudományokban megfogalmazott *kritikai kozmopolitizmussal* váltja fel, amely magában foglalja a határok összetettebb megközelítését, magát a migrációt pedig egy szélesebb jelenségként írja le, amelynek számtalan formája, oka és hatása lehet. A normatív szinten a fogadó állam nézőpontját a *gondoskodás etikája és politikája* feminista megközelítése váltja fel. A gondoskodás-alapú megközelítés célja, hogy rávilágítson a túlzottan individualisztikus és univerzalisztikus politikaelméletek és etikák korlátaira és a migráció egy olyan megközelítését adja, amelyben a gondoskodás és a sebezhetőség erkölcsi súlyt kap, és amely kellő figyelmet fordít a „mások” és a „mátság” fogalmára, illetve a világ összeköttetett jellegére.

Az így létrejövő megközelítést nevezi a disszertáció *kritikai kozmopolita és gondoskodás-alapú* (*Critical Cosmopolitan Care* [CCC]) megközelítésnek (**1. táblázat**).

	A migráció főáramú politikaelmélete	A CCC megközelítés
Ismeretelméleti szint	<i>módszertani nacionalizmus</i>	<i>kritikai kozmopolitizmus</i>
Normatív szint	<i>A fogadó nézőpont</i>	<i>A gondoskodás etikája és politikája</i>

1. táblázat A migráció főáramú megközelítése szemben a CCC megközelítéssel

2.2. Tisztán normatív elmélet és empirikusan megalapozott normatív elmélet

A disszertáció abból a feltevésből indul ki, hogy a migráció számos problémájára létezik válasz a főáramú normatív politikaelméletet belül, ugyanakkor ezek a válaszok csak részben alkalmasak arra, hogy rámutassanak, valójában mi a migráció, mik a benne rejlő kihívások. Ezek az elméletek abban sem sikeresek, hogy a megfelelő normatív válaszokat adják a felismert kihívásokra. Ez a munka tisztán normatívnak tekinthető abban az értelemben, hogy nem tartalmaz saját empirikus kutatást, mindazonáltal a dolgozatban megfogalmazott kritikák és az azokkal szemben megfogalmazott válaszok nem csak a normatív politikaelmélet berkeiben született munkákra, de empirikus eredményekre is támaszkodnak, köztük az „empirikusan megalapozott normatív elmélet” (Ackerly et al. 2021) vagy „egyesített politikaelmélet” (Bauböck 2008) eredményeire. Ebből a szakirodalomból a dolgozat elsősorban Santos (2021), Stivens (2017) és Shachar (2022) munkáira támaszkodik.

2.3. Interdiszciplináris érzékenység

A dolgozat időnként interdiszciplináris kutatásokra is támaszkodik. Az interdiszciplináris érzékenység egy fontos példája a *migráns* és a *migráció* fogalmának konceptualizációjához kapcsolódik. Míg a normatív politikaelmélet javarészt a *bevándorlás* fogalmára összpontosít (legtöbbször akkor is, ha *immigration* helyett egyszerűen a *migration* fogalmát használja), a disszertáció más diszciplínák (migrációtanulmányok, szociológia, demográfia) meghatározását követve egyenlő figyelmet szentel a migránsok széles körének, mint a hosszútávú letelepedési joggal bíró, állampolgársággal nem rendelkező lakosok, idény- és vendégmunkások, körkörös migrációban résztvevő egyének, cserediákok, látogatók és persze menekültek, menedékkérők, embercsempészet áldozatai, valamint kényszerített migráció áldozatai. Ebben elsősorban Wimmer és Glick Schiller (2003), valamint Alex Sager (2016b; 2018) munkájára támaszkodik.

A dolgozat egyúttal érzékeny a migráns emberek *társadalmi jellemzőire*, mint a nem, etnikum, bőrszín, társadalmi osztály vagy életkor, amely komoly befolyással lehet az emberek migrációval kapcsolatos tapasztalataira (Hondagneu-Sotelo 2003; Nawyn 2010). A tágabb értelemben vett migráció fogalma lehetővé teszi, hogy a disszertáció a nemzetközi és *belső* migráció összefüggéseire is tekintettel legyen, valamint érintse az *emigráció* kérdését is. Sőt, a dolgozat a migrációt nem csupán az emberek mozgásával kapcsolatban vizsgálja, hanem úgy tekint rá, mint ami befolyásolja az életünket jóval mielőtt megkísérelnénk mozogni és jóval azután, hogy már nem mozgunk.

2.4. Újszerű megközelítés

A dolgozat azok között a megközelítések között helyezkedik el, amelyek kritikusabbak a migráció politikaelméletének főáramú diszkusszióval szemben. Ez a munka arra tesz kísérletet, hogy rámutasson, a normatív diszkusszió (és a társadalomtudományi vizsgálódás) egy része szisztematikus sajátosságok, nem pedig *ad hoc* pontatlanságok miatt alkalmatlan jelen formájában az emberi mozgás számos elemére válaszolni. Ennek a kritikának a megfogalmazásához a disszertáció a nem főáramú és az interdiszciplináris szakirodalom egy részét is segítségül hívja, de nem áll meg ezen a ponton. Nemcsak kritikát fogalmaz meg, de egy lehetséges megoldást is kínál, amely lehetővé teszi, hogy a migrációt az emberi élet egy jelentős részének tekintsük és éberek legyünk az emberi mozgás sokrétű, szerteágazó és igen komoly implikációval kapcsolatban. Ez nem jelenti azt, hogy a bebocsátás és az inklúzió kérdése ne volnának lényeges témák, a dolgozat inkább arra invitálja az olvasót, hogy elmerüljön a migráció egyéb aspektusaiban rejlő kérdésekben. Ebben az értelemben a disszertáció egy programadó munka, a CCC megközelítést pedig egy újszerű megközelítésnek, semmint egy új szubsztantív elméletnek érdemes tekinteni.

3. Az értekezés eredményei

3.1. A szakirodalom átfogó áttekintése

- A szakirodalom áttekintése során a disszertáció *kronológiai* sorrendben vizsgálja meg a migráció helyét a politikai gondolkodás történetének néhány releváns pontján.
- Vázlatosan elemzi, hogy a migrációra mindig is problémaként volt szokás tekinteni, az „állam belső világa” és az „állampolgár” mindig előnyt élvezett a vizsgálódásban a „külvilággal” és az „idegennel” szemben.
- A dolgozat rámutat, hogyan teszi félre John Rawls a dolgozat által „zárt rendszer premisszáinak” nevezett megoldás segítségével politikai filozófiájában a migráció kérdését. Az érvelés itt azon a gondolaton alapszik, hogy a premissza segítségével Rawls *körkörösén* átutalja a migráció témáját az igazságosság „belső” elméleteinek hatóköréből a külpolitikai fókuszú elmélete hatókörébe és *vice versa*.
- Rámutat arra is, miért problematikus Rawls néhány homályos megjegyzése a migrációról (köztük a zárt határok melletti állásfoglalása).
- Ezzel szemben egy szokatlan, alapvetően Rawlsiánus interpretációt is kínál Rawls klasszikus elképzelései segítségével a migráció kapcsán, amellet érvelve, hogy valójában

a migránsok és az állampolgárok közötti esetleges mély egyet nem értékek *sem veszélyesebbek* az állampolgárok közötti egyet nem értéknél (amelyek konszolidálására viszont explicit megoldásokat is kínál Rawls).

- Ezt követően a disszertáció rávilágít, hogy épp a rawlsi örökség az, ami megakadályozza Philip Pettitet abban, hogy egy sajátosan *republikánus* megközelítést fogalmazzon meg a migrációnak, a republikanizmusban rejlő potenciál ellenére, ami lehetővé tehetné, hogy olyan elemeit is tekintetbe vehessük a migránsok tapasztalatainak, amelyekkel kapcsolatban liberális politikai filozófiai érzékletlen (mindezt néhány kortárs republikánus gondolatmenet segítségével illusztrálja a dolgozat).
- Ebben a részben a disszertáció végül átfogó áttekintését kínálja a szakirodalomnak, egyaránt tekintettel a migráció főáramú megközelítéseire és az ezzel szemben kritikus szakirodalomra, amely megoldást nyújthat az előbbi hiányosságaira.

3.2. A migráció politikaelméletének *kettős elfogultsága*

- A disszertáció első, kritikus szemléletű részének fő kontribúciója, hogy a főáramú szakirodalom vizsgálata során az elemzés segítése céljából analitikusan megkülönböztet két szintet, tapinthatóvá téve a szakirodalom kettős elfogultságát.
- A kritika arra mutat rá, hogy az *ismeretelméleti* szinten a *módszertani nacionalizmus* iránti elfogultság határozza meg a bebocsátás és az inklúzió elméleteit.
- A *normatív* szinten a *fogadó nézőpont* nehezíti meg a liberális politikaelmélet számára, hogy kellő figyelmet szenteljen a migráció széleskörű okainak, következményeinek, meghatározó jellegzetességeinek és néhány fontos normatív implikációjának.
- Ezt a gondolatmenetet azzal indokolja a disszertáció, hogy a fogadó nézőpont valójában mélyen összefonódik a normatív politikaelmélet *sajátos nyelvezetével*, amely klasszikusan az *állam és az állampolgár* viszonya mentén tekint a politika világára. A kihívást itt az okozza, hogy a migráció számos formája – ahogy jónéhány társadalmi, politikai, gazdasági, környezeti jelenség – túlnyúlik a politikai közösség analitikus és valódi határain (mind a tagságán, mind a nemzetállami határokon), ezért minden olyan elmélet, amely ebben a „klasszikus” keretrendszerben igyekszik választ kínálni a migráció kérdéseire, szükségszerűen elfogult lesz az állam saját, „belső” nézőpontja felé, egyúttal a *jogok és kötelezettségek* sajátos nyelvezetében fog tudni válaszokat kínálni, amivel együtt jár, hogy az utóbbi elégtelenségei is meg fognak jelenni az erre alapozó elméletekben.

- A fogadó nézőpont koncepciójának célja, hogy rámutasson, a főáramú szakirodalom – függetlenül attól, hogy milyen állást foglal a zárt kontra nyílt határok vitájában vagy a nemállampolgárok inklúzióját vagy akár az emigrációt tekintve – a fejlett liberális államok, azaz az elsődleges fogadó vagy célállamok perspektívájából fog kiindulni, amely *aszimmetriához* fog vezetni (a bevándorlás és a menekültek kérdésének túlzott hangsúlyozása az emigráció, a belső vándorlás és a migráció más formái felett), valamint előre meghatározza e korlátozott megközelítésében felmerülő kérdésekre adott normatív válaszok irányát.
- Az elemzés leginkább mehökkentő eredménye a szakirodalom fényében, hogy rámutat, a fogadó nézőpont egyaránt jellemzi a migrációval kapcsolatos kevésbé szkeptikus (főleg az emberi jogok diskurzusára alapozó) megközelítéseket és az akadémiai megközelítésekkel szemben inkább a politikai közbeszédben gyakoribb szkeptikusabb pozíciót. Az előbbit a dolgozat a *jóindulatú felsőbbrendűség tézisével* igyekszik alátámasztani, amelynek lényege, hogy az ehhez sorolható elméletek alapvetően *jóindulattal, szolidarisztikus vagy empátikus* módon fordulnak a migráció és a migránsok felé, mégis egyfajta *felsőbbrendűség* jellemzi őket abban az értelemben, hogy végső soron minden esetben fenntartják a fogadó vagy célállamok lehetőségét arra nézve, hogy megtagadják kötelezettségeiket, ha azok teljesítése túlságosan magas költségeket követelne meg a részükről. Az utóbbi pozíciót pedig *vészmadár-forgatókönyvnek* nevezi a dolgozat, és alapvetően azoknak az elméleteknek a számára tartja fenn ezt a kategóriát, amelyek a bevándorlás korlátozását a fogadó és célállamok kultúráját, gazdaságát, népessége létszámát, esetleg politikai folyamatait *veszélyeztető* migráció koncepciójával igyekeznek igazolni.

3.3. A *Critical Cosmopolitan Care* (CCC) megközelítés

- A dolgozat második, szubsztantív része a *kritikai kozmopolita és gondoskodás-alapú* megközelítést vázolja fel az elemzés két szintjén. Elsőként az ismeretelméleti szinten tesz rendet a *kritikai kozmopolitizmus* különböző megközelítései között, amelyek mind a társadalomtudományok módszertani nacionalizmusának kikerülése végett jöttek létre.
- Ezáltal arra mutat rá, pontosan miért és hogyan célszerű a kritikai kozmopolitizmusra a migráció ismeretelméleti kereteként tekintenünk.

- A normatív szinten a disszertáció előbb arra világít rá, mit nyújthatnak az emberi migráció vizsgálata során a különböző *feminizmusok*, ennek során a dolgozat külön mutatja be a feminista megközelítések *empirikus, politikaelméleti és etikai* aspektusait.
- Ezt követően a fogadó nézőpont kiegészítésére a *feminista gondoskodás etikáját és politikáját* javasolja a disszertáció.

3.4. A CCC megközelítés implikációi

- Miután az elemzés mindkét szintjén megoldást kínált a főáramú liberális politikaelmélet hiányosságaira, a disszertáció rávilágít a CCC megközelítés *közvetlen implikációira*, előbb absztraktabb, majd gyakorlatibb példák segítségével.
- Az *absztrakt, elméletibb* implikációk kapcsán azt mondhatjuk, hogy a CCC megközelítés segíthet bennünket, hogy figyelmet szenteljünk (1) *a társadalmi-politikai világ összetettségének*, (2) *a közös felelősségünk* szerepének az egyenlőtlen státuszok létrejöttében és a (3) *sebezhetőség* morális és politikai jelentőségének.
- A (1) *a társadalmi-politikai világ összetettségének* tekintetbe vétele azt jelenti, hogy a CCC megközelítés „globális”, nem pusztán „internacionális” abban az értelemben, hogy az államok mellett más elemzési egységeket is alkalmaz. Ez azt jelenti, hogy a migráció globális vonatkozásait tekintve az egyének tapasztalatait is figyelembe veszi, lehetővé téve, hogy kiegyenlített figyelmet fordíthassunk a migráció okainak széles körére, amellett, hogy a migránsok releváns csoportjellemzőire is tekintettel legyen.
- A (2) *a közös felelősségünk* szerepének felismerése az egyenlőtlen státuszok létrejöttében arra vonatkozik, hogy a CCC megközelítés megvilágíthatja, a világ nagyrészt a történelem során végbemenő emberi *cselekvésnek* köszönhetően olyan, amilyenek ma ismerjük, ezért bizonyos értelemben mindannyiunknak felelőssége van mások sorsának alakulásában. A *nemzetépítés, gyarmatosítás, illetve a technológiai fejlődés* számottevő befolyással bír a környezeti, társadalmi, gazdasági és erőforrások elosztására és az ezekre vonatkozó különböző egyéni és csoportigényekre. A CCC megközelítésben mások deprivációja, egyenlőtlenségei, függése és elnyomása nem tekinthető pusztán a saját „szerencsétlenségüknek”.
- A (3) *sebezhetőség* morális és politikai jelentőségére vonatkozó implikáció arra mutat rá, hogy a migráció olyan tapasztalat, ami függ a migráns nemétől, etnikumától, bőrszínétől, társadalmi osztályától, életkorától, de függhet a szexuális irányultságától is. A CCC megközelítés különösen érzékeny arra a tényre, hogy a mai társadalmak legsebezhetőbb

csoporthoz tartozó tapasztalatai a másoktól való függés és az uralmi viszonyok sajátos mintázatát követik.

- A *közvetlenebb, gyakorlati* implikációk arra mutatnak rá, hogy a CCC megközelítés segítségével robusztusabb normatív válaszokat adhatunk a migráció néhány kérdésére. A disszertáció ezt három eset segítségével szemlélteti: (1) a *tranzitországokban és táborokban rekedt emberek* példáján, (2) a *lassú lefolyású klímaváltozás okozta migráció* példáján és (3) a *globális gondozási lánc* példáján.
- A (1) *tranzitországokban és táborokban rekedt emberek* példája arra világít rá, hogy szemben a nemzetközi migráció széles körben elfogadott elveivel, mint amilyen a *visszaküldés tilalmának elve (non-refoulement principle)*, amely megtiltja a menekültek és az ügyük elbírálása előtt álló menedékkérők visszaküldését, ha fennáll az üldözésük veszélye), az államok különféle eszközök és mechanizmusok széles körét alkalmazzák abból a célból, hogy *elhárítsák* maguktól a migránsok és menekültek felé irányuló kötelezettségeiket. Ennek következményeképp számos migráns és menekült rengeteg időt, akár éveket is eltölthet tranzitországokban, várakozási zónákban, menekülttáborokban vagy bevándorlási központokban várakozva. Ennek szemléletes példája a magyar-szerb határon létrehozott magyarországi tranzitzóna 2015 és 2020 között. Az ilyen létesítmények kapcsán további súlyos problémákra világított rá a COVID-19 világjárvány, mivel az „ideiglenesen” várakozó emberek számára ezeken a területeken kevésbé biztosítottak a megfelelő egészségügyi körülmények, számukra a koronavírus vagy egy ahhoz hasonló járvány még súlyosabb kockázatokat rejt. Egy másik fontos gyakorlati implikáció arra vonatkozik, hogy nemcsak a migráció, de a migránsokkal és a menekültekkel foglalkozó önkéntesek tekintetében is megfigyelhető egyfajta *feminizáció*. Mind az önkéntesek, mind az állami menekültpolitikákkal szemben (gyakran épp az állami felelősségvállalás hiánya miatt) fellépő társadalmi mozgalmak esetében előfordul, hogy a tagok többségét *nők* vagy kifejezetten *anyák* teszik ki.
- A második példa arra világít rá, hogy a migrációt és menekültáradatot okozó azonnali veszélyek mellett van egy kevésbé vizsgált, de mégis súlyos jelenség, amelyet a (2) *lassú lefolyású klímaváltozás* okoz. A jelenség következtében a világ egyes területei lassan, fokozatosan élhetetlenné válnak számára, ahogyan ez a csendes-óceáni szigetországok példáján is látszik. A lassú lefolyású események, mint a tengerszint megemelkedése, a talaj elszikesedése, az egyre fokozódó aszályok és az elsivatagodás fokozatosan történnek, ezért nehéz megállapítani, mikor válik az ezek miatt elvándorló „migránsból”

„menekült” (és ezzel együtt mikor tarthat igényt az illető a menekültekre vonatkozó jogokra és elbánásra). A CCC megközelítés segítségével a két kategória és a rájuk vonatkozó jogok és kötelezettségek meghatározásának problémája helyett arra összpontosíthatunk, hogy egyes emberek egyszerűen *sebezhetőbbek*, jobban *kitettek bizonyos fenyegetéseknek*, amelyek súlyos következményekkel lehetnek az életükre, függetlenül attól, hogy jelen pillanatban ezek a fenyegetések mennyire radikálisak vagy mennyiben vezethetnek váratlan és hirtelen katasztrófákhoz.

- A (3) *globális gondozási lánc* a migráció feminizációjának tipikus példája: a fogalom arra a jelenségre utal, hogy elsősorban fejlett országokban a „legolcsóbb” megoldás az alacsonyan fizetett vagy a fizetetlen *gondozási és házimunka* elvégzésére, ha ezt szegény országokból érkező bevándorló nőknek szervezik ki. Ezek a nők nem pusztán felváltják tradicionális fizetetlen otthoni „kötelességeiket” fizetett munkáért cserébe, hanem épp ellenkezőleg, a gondozási láncban betöltött szerepük mellett párhuzamosan otthoni feladataikat is igyekeznek pótolni, például azzal, hogy jövedelmük egy akár jelentős részét hazautalják családjuknak (*remittances*). Ugyanakkor ezek a nők egyben *láthatatlanok* is: egyrészt a gondozási munka, amelyet végeznek, azokban a patriarchális társadalmakban is láthatatlannak, el nem ismertnek minősül, amelyekben ezt a munkát vállalják, másrészt gyakran engedély nélkül tartózkodnak az országban, ezáltal láthatatlanok a hatóságok számára, ami még sebezhetőbbé teheti őket. A CCC megközelítés segítségével ezeknek az embereknek a sebezhetőségét és a migrációban rejlő tapasztalatuk feminista értelemben vett *interszekcionális* sajátosságait is fel lehetséges tárni.
- A disszertáció a CCC megközelítéssel szembeni *lehetséges ellenvetéseket* is tárgyalja. Ezek közül először azzal foglalkozik, a CCC miért épp a kritikai kozmopolitizmust kínálja az ismeretelméleti szinten, miért a gondoskodás feminista etikáját és politikáját javasolja a normatív szinten és végül, néhány általános ellenvetést is felvet és igyekszik azokat megválaszolni. A legfontosabb az emberi jogok nyelvezetének praktikus szerepére vonatkozik a migránsok és menekültek helyzete kapcsán. A dolgozat a gondoskodás etikájának egy olyan felfogását alkalmazza, amely nem *helyettesíti*, hanem *kiegészíti* az emberi jogok diskurzusát.
- A disszertáció vége a CCC megközelítés *indirekt* implikációit mutatja be. Az egyik ilyen közvetett implikáció kapcsán a dolgozat megkísérli színtetizálni a kortárs republikánus politikaelmélet és a feminista politikai gondolkodás *sebezhetőségre* és *uralomra*

vonatkozó elképzeléseit. Az így létrehozott egységes „republikánus-feminista” pozícióban közös azoknak a *hiányoknak* a hangsúlyozása, amelyek a *hangunk* hallatásának lehetőségére, valamilyen *státusz* megszerzésére és egyáltalán a státusz megszerzésére vonatkozó *igények megfogalmazására* vonatkoznak. Ezek az elméletek tehát hozzájárulhatnak ahhoz, hogy rávilágítsanak, milyen következményekkel jár az egyének, illetve egyes társadalmi csoportok számára, ha ezek valamelyikében hiányt szenvednek (aminek kifejezetten magas a kockázata a migránsok és menekültek esetében).

- A másik indirekt implikáció kapcsán a disszertáció amellet foglal állást, hogy a CCC megközelítés emberi *tapasztalatra* és a migrációban inherensen rejlő *kizárás* tényére való fókusza vonzó lehet a többek között sajátosan politikai normativitást kereső kortárs *realista* politikaelmélet számára is. Az érvelés azon alapszik, hogy maga a *kizárás* inherensen *politikai* jelenség, mivel (1) *definitív*, azaz meggátol minden további lehetőséget az egyén számára, hogy „visszaszálljon a játékba” vagy hogy eleve „beszálljon” abba; (2) *propulzív*, abban az értelemben, hogy a *kizárás* a politikai szféra egyik alapvető „hajtóereje”. Ez azt jelenti, hogy a politika nem csupán kitermeli a maga kizártjait, de azok, akik kizárnak másokat, gyakran hasznot húznak ebből a *kizárásból*. Végül, a *kizárás* (3) *strukturális*, ami azt jelenti, hogy azok a *kizárások*, amelyek első látásra magánjellegűnek tűnnek, gyakran nemi, faji és egyéb társadalmi sajátságon alapulnak. A gondolatmenet utolsó lényeges eleme, hogy a *kizárás* mindhárom jellemzője kifejezetten jellemzi a *migrációban rejlő kizárást*, ami a disszertációnak azt általános érvét erősíti, amely arra vonatkozik, hogy a politikaelméletnek az emberi mozgásból és a migrációból kell *kiindulnia*, ahelyett, hogy ezekre az emberi lét furcsa *kivételeiként* tekint.

4. Főbb hivatkozások

- Abizadeh, Arash. 2008. 'Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders'. *Political Theory* 36 (1): 37–65. <https://doi.org/10.1177/0090591707310090>.
- Ackerly, Brooke, Luis Cabrera, Fonna Forman, Genevieve Johnson, Chris Tenove, Antje Wiener. 2021. 'Unearthing Grounded Normative Theory: Practices and Commitments of Empirical Research in Political Theory'. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*. 1–27. 10.1080/13698230.2021.1894020.
- Bauböck, Rainer. 2008. 'Normative Political Theory and Empirical Research'. In *Approaches and Methodologies in the Social Sciences. A Pluralist Perspective*, edited by Donatella della Porta and Michael Keating. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511801938.004>
- . 2011. 'Temporary Migrants, Partial Citizenship and Hypermigration'. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 14 (5): 665–93. <https://doi.org/10.1080/13698230.2011.617127>.
- Benhabib, Seyla. 2004. *The Rights of Others: Aliens, Residents, and Citizens* (The Seeley Lectures). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511790799
- Benton, Meghan. 2014. 'The Problem of Denizenship: A Non-Domination Framework'. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 17 (1): 49–69. <https://doi.org/10.1080/13698230.2013.851479>.
- Blake, Michael. 2013. 'Immigration, Jurisdiction, and Exclusion: Immigration, Jurisdiction, and Exclusion'. *Philosophy & Public Affairs* 41 (2): 103–30. <https://doi.org/10.1111/papa.12012>.
- Blake, Michael, and Gillian Brock. 2015. *Debating Brain Drain: May Governments Restrict Emigration?* Debating Ethics. Oxford ; New York: Oxford University Press.
- Bohman, James. 2012. 'Critical Theory, Republicanism, and the Priority of Injustice: Transnational Republicanism as a Nonideal Theory: Critical Theory, Republicanism, and the Priority of Injustice'. *Journal of Social Philosophy* 43 (2): 97–112. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9833.2012.01554.x>.
- Bosniak, Linda. 2010. 'Persons and Citizens in Constitutional Thought'. *International Journal of Constitutional Law* 8 (1): 9–29. <https://doi.org/10.1093/icon/mop031>.
- Buchanan, James M. 1995. 'Individual Rights, Emergent Social States, and Behavioral Feasibility'. *Rationality and Society* 7 (2): 141–50. <https://doi.org/10.1177/1043463195007002002>.
- Carens, Joseph H. 1987. 'Aliens and Citizens: The Case for Open Borders'. *The Review of Politics* 49 (2): 251–73. <https://doi.org/10.1017/S0034670500033817>.
- . 2008. 'Live-in Domestic Workers, Seasonal Workers, and Others Hard to Locate on the Map of Democracy'. *Journal of Political Philosophy* 16(4), 419–445. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.2008.00314.x>
- . 1992. 'Migration and Morality: A Liberal Egalitarian Perspective'. In *Free Movement: Ethical Issues in the Transnational Migration of People and of Money*, edited by Brian Barry and Robert E. Goodin, 25–47. University of Pennsylvania Press.
- . 2013. *The Ethics of Immigration*. New York: Oxford University Press.
- Castles, Stephen, and Mark J. Miller. 1993. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke; London: Macmillan.

- Datta, Kavita, Cathy McIlwaine, Yara Evans, Joanna Herbert, Jon May, and Jane Wills. 2010. 'A Migrant Ethic of Care? Negotiating Care and Caring among Migrant Workers in London's Low-Pay Economy'. *Feminist Review* 94 (1): 93–116. <https://doi.org/10.1057/fr.2009.54>.
- Fine, Sarah. 2016. 'Immigration and Discrimination'. In *Migration in Political Theory*, edited by Sarah Fine and Lea Ypi, 125–50. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199676606.003.0007>.
- Hamington, Maurice. 2017. 'Social Readiness: Care Ethics and Migration'. In *Compassionate Migration and Regional Policy in the Americas*, edited by Steven W. Bender and William F. Arrocha, 237–52. London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/978-1-137-55074-3_17.
- Hondagneu-Sotelo, Pierrette, ed. 2003. *Gender and U.S. Immigration: Contemporary Trends*. Berkeley, California: University of California Press.
- Honohan, Iseult. 2014. 'Domination and Migration: An Alternative Approach to the Legitimacy of Migration Controls'. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 17 (1): 31–48.
- Hoye, J. Matthew. 2021. 'Migration, Membership, and Republican Liberty'. *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 24 (2): 179–205. <https://doi.org/10.1080/13698230.2018.1532228>.
- Isbister, John. 2000. 'A Liberal Argument for Border Controls: Reply to Carens'. *International Migration Review* 34 (2): 629–35. <https://doi.org/10.1177/019791830003400231>.
- Kukathas, Chandran. 2014. 'A Definition of the State'. *University of Queensland Law Journal* 33 (2): 357–66.
- Kymlicka, Will. 2003. *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Repr. in paperback. Oxford Political Theory. Oxford: Clarendon Press.
- Laborde, Cécile. 2010. 'Republicanism and Global Justice: A Sketch'. *European Journal of Political Theory* 9 (1): 48–69. <https://doi.org/10.1177/1474885109349404>.
- Mendoza, José Jorge. 2016. 'White Supremacy and Immigration Status'. In *The Ethics and Politics of Immigration: Core Issues and Emerging Trends*, edited by Alex Sager, 201–20. London ; New York: Rowman & Littlefield International.
- Miller, David. 1995. *On Nationality*. Oxford Political Theory. Oxford: Oxford: New York: Clarendon Press ; Oxford University Press.
- . 2005. 'Immigration: The Case for Limits'. In *Contemporary Debates in Applied Ethics*, edited by Andrew I. Cohen and Christopher Heath Wellman, 193–206. Wiley-Blackwell.
- . 2016a. *Strangers in Our Midst: The Political Philosophy of Immigration*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- . 2016b. 'Is There a Human Right to Immigrate?' In *Migration in Political Theory*, edited by Sarah Fine and Lea Ypi, 11–31. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199676606.003.0002>.
- Nail, Thomas. 2015. *The Figure of the Migrant*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Nawyn, Stephanie J. 2010. 'Gender and Migration: Integrating Feminist Theory into Migration Studies: Feminist Theory and Migration Studies'. *Sociology Compass* 4 (9): 749–65. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9020.2010.00318.x>.
- Oberman, Kieran. 2016. 'Immigration as a Human Right'. In *Migration in Political Theory*, edited by Sarah Fine, and Lea Ypi, 32–56. Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199676606.003.0003>.

- Otonelli, Valeria, and Tiziana Torresi. 2016. 'Rethinking Consent in Trafficking and Smuggling'. In *The Ethics and Politics of Immigration: Core Issues and Emerging Trends*, edited by Alex Sager, 125–41. London ; New York: Rowman & Littlefield International.
- Passerini, Luisa, ed. 2007. *Women Migrants from East to West: Gender, Mobility and Belonging in Contemporary Europe*. New York: Berghahn Books.
- Pevnick, Ryan. 2011. *Immigration and the Constraints of Justice: Between Open Borders and Absolute Sovereignty*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.
- Raghuram, Parvati. 2016. 'Migration and Feminist Care Ethics'. In *The Ethics and Politics of Immigration: Core Issues and Emerging Trends*, edited by Alex Sager, 183–200. London ; New York: Rowman & Littlefield International.
- Rawls, John. 2000. *The Law of Peoples: With, The Idea of Public Reason Revisited*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Robinson, Fiona. 1999. *Globalizing Care: Ethics, Feminist Theory, and International Relations*. Feminist Theory and Politics. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Sager, Alex. 2016a. 'Methodological Nationalism and the 'Brain Drain''. In *The Ethics and Politics of Immigration: Core Issues and Emerging Trends*, edited by Alex Sager, 221–39. London ; New York: Rowman & Littlefield International.
- . 2016b. 'Methodological Nationalism, Migration and Political Theory'. *Political Studies* 64 (1): 42–59. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.12167>.
- . 2017. 'Immigration Enforcement and Domination: An Indirect Argument for Much More Open Borders'. *Political Research Quarterly* 70 (1): 42–54. <https://doi.org/10.1177/1065912916680036>.
- . 2018. *Toward a Cosmopolitan Ethics of Mobility: The Migrant's-Eye View of the World*. Mobility & Politics. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Santos, Marcelo. 2021. 'Normative Political Theory and Global Migration Governance: An Assessment of the Global Compacts on Refugees and Migration.' *Carta Internacional*. 16 (3): 1–23. <https://doi.org/10.21530/ci.v16n3.2021.1176>
- Scheffler, Samuel. 2007. 'Immigration and the Significance of Culture'. *Philosophy & Public Affairs* 35 (2): 93–125. <https://doi.org/10.1111/j.1088-4963.2007.00101.x>.
- Shachar, Ayelet. 2020. *The Shifting Border: Legal Cartographies of Migration and Mobility: Ayelet Shachar in Dialogue*. Manchester: Manchester University Press.
- . 2022. 'Gated Citizenship'. *Citizenship Studies* 26(4-5): 625–637. <https://doi.org/10.1080/13621025.2022.2091247>
- Silverman, Stephanie J. 2016. 'The Difference That Detention Makes: Reconceptualizing the Boundaries of the Normative Debate on Immigration Control'. In *The Ethics and Politics of Immigration: Core Issues and Emerging Trends*, edited by Alex Sager, 105–24. London ; New York: Rowman & Littlefield International.
- Stilz, Anna. 2016. 'Is There an Unqualified Right to Leave?' In *Migration in Political Theory*, edited by Sarah Fine and Lea Ypi, 57–79. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199676606.003.0004>.
- Stivens, Maila. 2017. 'Gendering Cosmopolitanisms: Hospitality and the Asylum Seeker Other'. *Women's Studies International Forum* 67: 85–93. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.02.003>

- Thorne, Barrie, Marjorie F. Orellana, Wan Shun Eva Lam and Anna Chee. 2003. 'Raising Children, and Growing Up, across National Borders: Comparative Perspectives on Age, Gender, and Migration'. In *Gender and Immigration: Contemporary Trends*, edited by Pierrette Hondagneu-Sotelo, 241–62. Berkeley, California: University of California Press.
- Egyesült Nemzetek Szervezete [ENSZ]. 1948. *Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata* [EJENY]. <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/hungarian>
- Walzer, Michael. 1983. *Spheres of Justice: A Defence of Pluralism and Equality*. Oxford: Robertson.
- Wellman, Christopher Heath. 2016. 'Freedom of Movement and the Rights to Enter and Exit'. In *Migration in Political Theory*, edited by Sarah Fine and Lea Ypi, 80–102. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199676606.003.0005>.
- Wellman, Christopher Heath, and Phillip Cole. 2011. *Debating the Ethics of Immigration: Is There a Right to Exclude?* Debating Ethics. Oxford: Oxford University Press.
- Williams, Fiona. 2011. 'Towards a Transnational Analysis of the Political Economy of Care'. In *Feminist Ethics and Social Policy: Towards A New Global Political Economy of Care*, edited by Rianne Mahon and Fiona Robinson. Vancouver: University of British Columbia Press.
- Wimmer, Andreas, and Nina Glick Schiller. 2003. 'Methodological Nationalism, the Social Sciences, and the Study of Migration: An Essay in Historical Epistemology'. *International Migration Review* 37 (3): 576–610. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00151.x>.
- Yong, Caleb. 2016. 'Caring Relationships and Family Migration Schemes'. In *The Ethics and Politics of Immigration: Core Issues and Emerging Trends*, edited by Alex Sager, 61–83. London ; New York: Rowman & Littlefield International.

5. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Lektorált folyóiratban megjelent cikk (angol nyelven)

Gyulai Attila, Ujlaki Anna (2021): The political AI: A realist account of AI regulation. *Információs Társadalom: Társadalomtudományi Folyóirat* 21 (2): 29–42. <https://doi.org/10.22503/inftars.XXI.2021.2.3>

Lektorált folyóiratban megjelent cikkek (magyar nyelven)

Ujlaki Anna (Forthcoming): Politikai kötelezettségek az állampolgárságon túl: Hogyan magyarázhatók a nemállampolgárok politikai kötelezettségei? *Politikatudományi Szemle*

Ujlaki Anna (Forthcoming): Rawls és a migráció. *Magyar Filozófiai Szemle* 2022 (2)

Ujlaki Anna (2021): Miért legyen a migráció politikaelmélete feminista? *Politikatudományi Szemle* 30 (3): 27–44. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2021.3.27>

Ujlaki Anna (2020): Republikánizmus: a migráció egy lehetséges értelmezése? *Politikatudományi Szemle* 29 (2): 25–44. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2020.2.25>

Ujlaki Anna: Az absztrakció problémája a politikaelméletben. *Politikatudomány Online* 2019 (1) 18 p.

Ujlaki Anna (2016): Rawls, a realizmus előfutára? A moralista szerző elméletének változása realista szemszögből A Theory of Justice-től a Political Liberalismig. *Politikatudományi Szemle* 25 (4): 50–66.